

O nowych formach derenia (*Cornus mas* L.) w Polsce.

Sur les formes nouvelles de Cornus mas en Pologne.

Dereń pospolity występuje u nas rodzimo tylko na Podolu i to głównie w przydniestrzańskiej jego części, sięgając na zachód po Niżniów. Pod względem geograficznym zaliczają go do elementów południowo-europejsko-pontyjskich.

Zmienność derenia według danych w literaturze jest naogół mała a dotyczy ona pokroju i wzrostu, kształtu i barwy liści, oraz wielkości, smaku i barwy owoców. Owoce typowe są podłużnie eliptyczne, szkarłatno-czerwone, do 12 mm długie a do 5 mm szerokie, o pestkach elipsoidalnych do 10 mm długich. Co do zmienności owoców to znane są trzy formy a mianowicie 1) f. *macrocarpa* Dippel, o owocach większych i smaczniejszych niż u typu, 2) f. *albocarpa* C. K. Schneider, o owocach żółtawo-białych i 3) f. *luteocarpa* Fr. Zimmermann, o owocach jasno-żółtych. Hegi¹⁾, który te trzy formy wymienia, wspomina także ogólnikowo o formach derenia rosnących na Krymie, posiadających owoce duże, kształtu gruszkowatego (częściowo żółte).

Krótką wzmiankę o dereniu krymskim wraz z ryciną zamieścił L. P. Simirenko w swoim ilustrowanym katalogu roślin²⁾, z treścią której zapoznałem się dzięki uprzejmości p. Stefana Makowieckiego. Simirenko poświęcając trochę uwag dereniowi zwyczajnemu odnośnie do jego hodowli i użytkowania wspomina właśnie także o wielkoowocowych formach derenia krymskiego, pod względem użytkowym bardzo wartościowych i poszukiwanych³⁾. Owoce derenia krymskiego mają

¹⁾ Hegi G.; *Illustrierte Flora von Mitteleuropa*. V B. 2 T. str. 1550.

²⁾ L. P. *Simirenko*. *Illustrirowannoje opisanije matocznich kolekcij pitomnika*. — Kijów 1901 (str. 178).

³⁾ Simirenko podaje, że znaczne ilości owoców derenia krymskiego, zwanego na Krymie niewiadomo dlaczego „hiszpańskim“, zabierają fabryki konserw w Symferopolu oraz w tysiącach pudów wywożone bywają do Charkowa, Kijowa i innych miast południowo-rosyjskich.

kształt gruszkowaty i są naprawdę duże, gdyż według ryciny przedstawiającej je w naturalnej wielkości długość ich waha się od 3—4 *cm* a szerokość od 2—2.4 *cm*. Owoce te zazwyczaj wcześniej dojrzewają.

Cennych wiadomości o dereniu w powiecie uszyckim na Podolu rosyjskim udzielił mi p. St. Makowiecki. W majątku jego w Michałowie rosły w ogrodzie stare drzewiaste okazy derenia zwyczajnego, przesadzone niegdyś z lasu do ogrodu. Wydawały one co roku ogromne ilości owoców, które różniły się między sobą wielkością, barwą, smakiem i porą dojrzewania. Jeden z dereni posiadał n. p. owoce kształtu

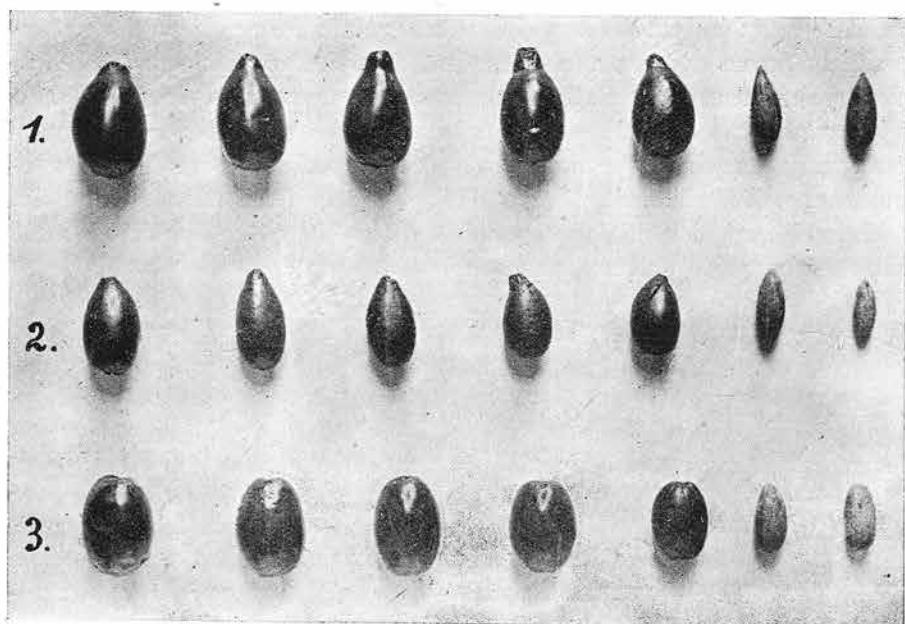
Ryc. 1. Dereń na wychodniach skał dewońskich nad Dniestrem w Lataczu.

prawidłowo baryłkowatego, bardzo ciemno-purpurowe z odcieniem fiołkowym, mięsiste i soczyste, wybitnie słodkie a tylko przy samej pestce nieco cierpkawe. Na zboczach przy ujściu Tarnawy do Dniestru spotykał p. Makowiecki formy o liściach nieregularnie białopaskowanych, oraz o owocach żółtych, czerwono paskowanych.

Z kolei pragnę podzielić się wiadomością o formach derenia, jakie rosną na naszym Podolu w okolicy Latacza nad Dniestrem w powiecie zaleszczyckim. Na lewobrzeżnej ścianie nadniestrzańskiej, wysokiej

stromej i skalistej ze skałami piaskowca dewońskiego, na wschód od Latacza znajdują się zarośla dereniowe, w skład których oprócz derenia pospolitego wchodzi szereg krzewów jak świdwa, klon tatarski, paklon, trzmielina zwyczajna i brodawkowana, tarnina, głóg jednoszyjkowy, szakłak i in. oraz dość uboga flora zielna n. p. *Andropogon ischaemon*, *Sedum maximum*, *Teucrium chamaedrys*, *Salvia verticillata* i in. Jednego ze starszych bardziej odosobnionych okazów derenia przedstawia ryc. 1. Wśród mnóstwa różnowiekowych dereni silnie owocujących zauważyłem dużą różnorodność w kształcie, wielkości i barwie owoców.

Ze względu zatem na wymienione cechy owoców zdołałem wyróżnić następujące formy derenia pospolitego:

Ryc. 2. Formy owoców derenia; 1. *f. podolica*, 2. *f. podolica (minor)*, 3. *f. Andrzejowskii*.

1. *f. polonica* m., o owocach gruszekowatych po dojrzeniu wiśniowo-czerwonych, 18–25 mm długich, 10–14 mm szerokich, o pestkach wyraźnie zwężonych i zaokrąglonych, 15–16 mm długich, 6 mm szerokich (ryc. 2,1).

2. *f. polonica minor* m., o owocach również gruszekowatych lecz zwykle słabiej wyciągniętych, ciemno-wiśniowo-czerwonych, 15–21 mm długich, 7–11 mm szerokich, o pestkach mniejszych niż u formy pierwszej i nie tak wybitnie zaokrąglonych (ryc. 2,2).

3. *f. Andrzejowskii* m., o owocach baryłeczkowatych, koralowo lub ciemno-czerwonych, 14–21 mm długich, 11–14 mm szerokich, o pest-

kach elipsoidalnych, do 13 mm długich, 6 mm szerokich (ryc. 2,3). Forma ta występuje najliczniej.

Obok tych form spotyka się formy o owocach podłużnie eliptycznych, ciemno-wiśniowo-czerwonych, 17—20 mm długich, 10—12 mm szerokich oraz formy mniejsze krótko eliptyczne i dość liczne formy pośrednie, szczególnie między formą pierwszą a trzecią.

Czy istnieją u wyróżnionych form derenia także pewne różnice w liściach, tego nie zdołałem na razie zaobserwować.

Co do czasu dojrzewania owoców to owoce u formy drugiej wcześniej dojrzewają niż u formy pierwszej i trzeciej.

Należałoby zbadać zachowanie się tych form co do czasu kwitnięcia i rozwoju liści.

Ze względów praktycznych to szczególnie forma pierwsza i trzecia zasługują na rozpowszechnienie w hodowli. Przez sztuczną hodowlę w lepszych warunkach edaficznych powinno się uzyskać drogą selekcji formy szlachetne o większych i smaczniejszych owocach. Wielkoowocowe formy derenia krymskiego są prawdopodobnie formami uszlachetnionymi. Doświadczalna hodowla opisanych form naszego derenia, której próbę już u siebie w ogrodzie zapoczątkowałem, powinna także ustalić ich wartość systematyczną.

Z Zakładu Botaniki Lasowej Politechniki Lwowskiej.

RÉSUMÉ.

L'auteur décrit des formes de *Cornus mas* qu'il a trouvées en Pologne polonaise aux environs de Latacz sur le Dniestr (district de Zaleszczyki) à savoir

1) f. *polonica* m. ayant les fruits pyriformes, d'un rouge cerise, de 18—25 mm de longueur et de 10—14 mm de largeur, à noyaux rétrécis vers la base, de 15—16 mm de longueur et de 6 mm de largeur (fig. 2,1)

2) f. *polonica (mincr)* m. ayant les fruits pyriformes mais moins rétrécis à la base, de la même couleur que la forme précédente, de 15—21 mm de longueur et de 7—11 mm de largeur, à noyaux plus petits et moins rétrécis (fig. 2,2)

3) f. *Andrzejowski* m. ayant les fruits en forme de tonneau, d'un rouge plus foncé, de 14—21 mm de longueur, de 11—14 mm de largeur, à noyaux elliptiques, de 13 mm de longueur et de 6 mm de largeur (fig. 2,3).

Institut de Botanique Forestière de l'École Polytechnique de Léopol.